

# Jalkinesuunnittelija eilen – tänään – huomenna

Merianne Nebo

Jalkinemuotoilun lehtori, TM  
HAMK  
merianne.nebo@hamk.fi

Mervi Friman

Kehittämispäällikkö, KT  
HAMK  
mervi.friman@hamk.fi

*Artikkeli on läpikäynyt referee-menettelyn*

## Tiivistelmä

Artikkeli käsittelee Skandinavian ainoaa jalkinemuotoilijan (amk) koulutusta ja tämän hetken osaamisvaatimuksia. Artikkelin aluksi selvitetään opistotasaisen jalkineartenomi koulutuksen perustaminen ja alkuaikaa sekä siirtymä ammattikorkeakoulutukseen peilaamalla opetussisältöjä toimialan tarpeisiin. Loppuosassa esitellään alustavia tuloksia haastatteluista, joissa on selvitetty tämän päivän jalkinesuunnittelijan työtä ja osaamisvaatimuksia ammatillisen kompetenssin viitekehysesä. Jalkinealateollisuuden väheneminen on johtanut siihen, että kokonaisvaltainen jalkineenvalmistamisosaaminen, yrittäjyysvalmiudet ja oman osaamisen brändääminen tulevat yhä tärkeämmiksi osaamisalueiksi.

**Avainsanat:** jalkinemuotoilu, korkeakoulu, jalkinesuunnittelija, kompetenssi

This article is about the Scandinavia's only higher education offered in footwear design and the required professional competences. The beginning of the article describes the early stages of footwear design at the post-secondary level and the transition to the higher education level (= university of applied sciences) by reflecting the needs of the footwear industry. The end part of the article reports the preliminary results of the interviews concerning the daily work of a footwear designer in the framework of professional competences. The decrease in the footwear industry has led to the fact that the most important competences of today are connected to production, entrepreneurship and branding.

**Keywords:** footwear industry, higher education, footwear designer, competence

## Johdanto

*”Menkää opiskелеmaan alaa. Sitä on paljon parempi suunnittelija kun tietää mitä siihen tuotteeseen menee, mikä on mahdollista ja mikä ei. Sitä ei ymmärrä ellei tiedä miten kenkä on rakennettu.”*

Aki Choklat, designer

**J**alkineartenomi koulutus sai alkunsa Hämeenlinnassa Fredrika Wetterhoffin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen ja suomalaisen kenkäteollisuuden aloitteesta 1980-luvun lopulla. Sata vuotta aiemmin perustetun Wetterhoffin oppilaitoksen perinteeseen on aina kuulunut vankka taidon osaaminen suunnittelutyön rinnalla. Käden taitoja on pidetty kunniaa ja harjoitettu kautta aikojen. (Suolahti, 1935, Kouri, 1960.) Muita merkittäviä wetterhoffilaisia arvoja ovat ennakkoluulottomuus ja kansainvälisyys, joka Fredrikan ajoista asti on kulkenut rinnan suomalaisuuden kanssa (Friman, 1996). Tälle arvoperustalle alettiin rakentaa jalkinealan koulutusta.

Artikkelissa tarkastellaan Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK) tarjoamaa jalkinemuotoilijan koulutusta. Artikkelissa pyritään vastaamaan kysymyseen siitä, mitä osaamista jalkinemuotoilijan ammatissa vaaditaan tänä päivänä. Taustalle selvitetään jalkinemuotoilijan ammattiin tähtäävän koulutuksen muutosta kahden vuosikymmenen aikana. Teoreettisena viitekehiksenä on ammatillisen kompetenssin malli (Ruohotie, 2005), jota on tarkoitettu edelleen soveltaa tulosten jatkotarkastelussa.

Artikkelissa käytetään käsitettä jalkinemuotoilija tarkoittamaan opistoasteen ja amk -tutkinnon suorittaneita henkilöitä. Opistoasteen tutkinnon ja osittain myös amk -tutkinnon suorittaneiden tutkintonimikkeenä oli 1990-luvulla artenomi. Tutkintonimike vaihtui muotoilijaksi 2000-luvun lopulla. Artikkelissa käytetään käsitettä jalkinesuunnittelija henkilöstä, joka on suorittanut amk - tai maisteritutkinnon ja työskentelee jalkine- ja laukkualan suunnittelu-, tuotekehitys- ja tuotekoordinointitehtävissä.

Jalkinealan korkea-asteen koulutusta ja erityisesti jalkinemuotoilijan ammatillista osaamista suhteessa työelämän vaateisiin ei ole aiemmin tutkittu Suomessa. HAMKin muotoilun koulutusohjelman työryhmä selvitti raportissaan Muotoilun opetuskuultuurin uudistaminen hankkeessa (2007) muotoilun koulutusta suhteessa työelämän tarpeisiin. Opetushallitus selvitti raportissaan tekstiili- ja vaatetusalan koulutusta (Lahti, 2012). Molemmissa selvityksissä sivuttiin amk-tasoisien jalkinemuotoilijan koulutusta.

## Jalkinekoulutuksen synty

**J**alkinealan korkeakoulutuksen tarve nousi esille 1980-luvun loppupuolella. Maassamme toimi silloin yli kaksikymmentä sellaista kenkätehdasta, jossa oli yli 30 työntekijää. Lähes kaikkien tehtaiden koko valmistusprosessi tapahtui Suomessa. Jalkineteollisuudessa alkoi tuolloin muutosten aika. Suomen jalkineteollisuuden vienti väheni Neuvostoliittoon. Jalkineteollisuus halusi panostaa koulutukseen, sillä teollisuus kaipasi uusia tuulia mallistojen suunnitteluun (Palo-Oja, 2005). Teolli-

suus halusi nimenomaan mallimestareita eli henkilöitä, joilla on taitoa suunnitteluun, mutta tietotaito myös koko valmistusprosessista.

Koulutuksen tilanne oli se, että Tampereella toimi 1930-luvulla perustettu ammattikoulu, josta valmistui suutareita (Palo-Oja, 2005). Kankaanpäässä koulutettiin 1970-luvulla perustetussa aikuiskoulutuskeskuksessa suutareita ja jalkinekorjaajia (Huhtala, 2009). Perinteisesti suutari osaa kaavoittaa sekä valmistaa kengän. Korjaaja puolestaan keskittyy nimikkeensä mukaisesti valmiin kengän korjaamiseen. Tutkintoon tähtäävää suunnittelijakoulutusta ei siis ollut. Kengän kaavoituspainotteinen lyhytkurssi järjestettiin 1970-luvun lopulla Tampereen teknillisessä korkeakoulussa lähinnä Taideteollisen korkeakoulun käyneille suunnittelijoille. Tämän kursin käyneistä osa sijoittui suunnittelija/mallimestareiksi Suomen teollisuuteen. (Nebo & al., 2012.) Taideteollisen korkeakoulun vaatesuunnittelijalinjalla oli mahdollista suorittaa tutkinnon sisällä lyhytkurssi jalkineen suunnittelusta (Artela & al., 1995.)

Teollisuuden ja koulutuksen edustajat ottivat 1980-luvun lopulla yhteyttä Wetterhoffiin, jonka etuina oli sijainti lähellä Tamperetta sekä se, että opettajakunnassa oli sekä tekstiili- että vaatealan suunnittelun kuin myös kuvallisten aineiden opetuksen osaajia. Käsi- ja taideteollisuusalan opettajankouluttajan rooli oli tae siitä, että uusin pedagoginen tieto oli käytettävissä oppilaitoksen päivittäisessä opetustyössä ja rohkeisiin kokeiluihin oltiin valmiita. (Hämäläinen, 1995, Karppinen, 1995.)

## Jalkinekoulutuksen muotoutuminen

Koulutusta alettiin suunnitella jalkineiteollisuuden odotuksia vastaamaan, mutta samalla artoenomin koulutusta koskevat muodolliset puitteet huomioiden. Tavoitteena olivat valmistuvat jalkinealan artonomit, jotka sijoittuisivat valmistuttuaan jalkinetaiden malliosastoille mallisuunnittelijoiksi ja -mestareiksi.

Jalkineiteollisuudessa, toisin kuin vaateteollisuudessa, suunnittelijan on osattava tuotteen valmistuksen rakenne sekä jalkineen kaavoitus ja sarjonta. Näin ollen opetussuunnitelma sisälsi alusta pitäen paljon jalkineen valmistukseen liittyvää opetusta. Jalkineopinnojen lisäksi koulutettiin myös laukkujen suunnitteluun ja valmistamiseen. Suuret, kalliit ja hankalasti sijoitettavat teolliset koneet sijaitsivat Tampereella. Opetus perustui, ja perustuu edelleen, kengän valmistuksen taidon oppimisen kohdalla mestari-kisälli-malliin. Opettaja näyttää perustoiminnot kuten kaavoituksen, leikkuun, ompelun, pinkomisen ja pohjituksen ja opiskelijat seuraavat rinnalla tehden. Oppiminen perustuu toistamiseen ja harjaantumiseen. Kielitaidon merkitys jalkinealan opiskelussa on alusta pitäen ollut suuri, sillä suomen kielellä on vain yksi perustietoon perustuva oppikirja jalkineen valmistuksesta kaiken muun materiaalin ollessa vieraskielistä. (Saaristo, 1989.)

Ulkomailta saadun tiedon ja kokemusten perusteella Wetterhoffille hankittiin 1990-luvun alussa korkealaatuiset CAD-tietokoneavusteiset suunnitteluohjelmat. Muita samankaltaisia suunnitteluohjelmia oli tuolloin vain kah-

dessa suomalaisessa yrityksessä. Useista yrityksistä käytiin opiskelemaan 2D- ja 3D-ohjelmien käyttöä ja saamaan opastusta omien laitteistojen hankinnoissa. Ohjelmien käyttöäikää myös myytiin yrityksille. Wetterhoffilla tehtiin kansainvälisessä mittakaavassa urauurtavaa työtä 3D-ohjelmien jalkinesovelluksissa ja aiheen ympärillä järjestettiin seminaareja.

## 2000-luvun muutokset

**W**etterhoffin käsi- ja taideteollisuusoppilaitos liittyi osaksi Hämeen Ammattikorkeakoulua heti kokeiluvaiheessa v. 1992. Oppilaitoksen antama opistoasteinen koulutus muuttui muotoilun koulutus-

ohjelmaksi. Jalkinealasta tuli yksi suuntautumsvaihtoehto vaatetuksen, tekstiilin, neuleen, nahka-turkiksen ja lasi-keramiikan rinnalle. (Honkavuori, 2000.) Wetterhoff-nimi on kuitenkin edelleen koulutusohjelman brändi.

Ammattikorkeakouluvaihe toi mukanaan muutoksia opetussuunnitelmaan (taulukko 1). Muotoilun koulutusohjelman aineet, kuten visuaalinen viestintä sekä liiketoiminta ja yrittäjyys nousivat alakohtaisten ammattiaineiden rinnalle. Lisäksi tulivat erilaiset tietokoneohjelmien opinnot, jotka sijoittuivat usein ammattiopintoihin. Opiskeluaika piteni 3.5 vuodesta neljään vuoteen ja työharjoittelun määrä nousi viiteen kuukauteen. Itsenäisen opiskelun osuus kasvoi

Taulukko 1. Muotoiluopintojen opetussuunnitelmamuutokset 1989-2013.

Opintojakso	opisto-aste 1989-1995 %	amk 2000-2007 %	amk 2010-13 %
Äidinkieli (viestintä)	2	3	3
Kielet: ruotsi+englanti	3	4	4
Matematiikka	1		
Ammatti ja opinnot	1	4	4
Taide- ja ympäristökasvatus	1		
Tutkimukseen liittyvät opinnot		3	3
Kulttuuritieto, Taide- ja muotoilualan historia	5	3	2
Kuvallinen ilmaisu ja tuoteviestintä pima, värioppi, plastinen, valokuvaus	11	7	5
Kuvallinen (visuaalinen) viestintä: sisältää erilaiset atk-ohjelmat		5	6
Liiketoiminta, markkinointi	6	6	8
Jalkineen suunnittelu ja tekniikka	42	30	34
Sivuaine	10	7	7
Opinnäytetyö	9	7	7
Työharjoittelu	9	13	13
Vapaasti valittavat		7	7

kontaktituntien vähentyessä. Taulukossa 1 opintojaksojen viitteelliset osoittavat opintojen muutosta vuosikymmenten aikana.

Muotoilun koulutusohjelmalle luotiin vankka teoreettinen pohja sekä substanssin että pedagogiikan osa-alueille. Käsityön ja muotoilun prosessiin sovellettiin Anttilan (1992) teoreettista mallia. Mallin ideana on alkumielikuvasta sykleittäin etenevänä, valmiiseen tuotteeseen johtavana tavoitteellinen toiminta. Keskeistä mallissa on jatkuva suunnittelun ja valmistuksen olemassaolo kuin myös reflektointi tekijän ja ympäröivän yhteiskunnan arvomaailmiin. Pedagoginen malli pohjautuu ammatillisen kasvun idealle, joka painotuu ensimmäisen vuoden minä-vaiheesta kohti neljännen vuoden asiakaslähtöisyyttä (Päivinen, 2003, Huttula, 2002).

Ammattikorkeakoulutuksessa tuetaan opiskelijan omaehtoista oppimisprosessia, jota opettaja ohjaa. Muotoilun koulutusohjelmassa ulkopuolisten tahojen kanssa työskentelyä tukee lisäksi projektioppiminen. Esimerkiksi kotija ulkomaisiin messuihin ja näyttelyihin osallistumiset tapahtuvat usein opiskelijavetoisina projekteina. Jalkinealan kansainvälisten projektien toteutumisesta on kiittäminen yksityistä säätiötä. Opiskelijat työskentelevät myös eri pääaineiden ja koulutusohjelmien yhteistyöprojekteissa kehittyen monialaiseen sekä muotoilun että liiketoiminnan alueelle. Avoin innovaatio on yksi yhteisöllinen menetelmä mitä koulutuksessa on käytetty (Seddiki, 2011).

Ohjauksen keinoin opiskelijoita kannustetaan kansainvälisiin kontakteihin ja omaa urasuunnitelmaa tukevien opintojaksojen, harjoittelupaikan ja projek-

tien valintaan. Oman tukensa tuovat luennoitsijoina vierailevat alumnit, joiden kokemuksiin opiskelijat voivat peilata omia tulevaisuudentoiveitaan.

Koulutuksessa tapahtuneet muutokset tai opiskelijan henkilökohtaiset valinnat eivät kuitenkaan ole vaikuttaneet siihen, etteikö taidon osaaminen, jalkineen valmistus alusta loppuun, olisi keskeinen osa muotoilijan ammattitaitoa. Tältä osin myös ammattiainesten opettajan rooli on pysynyt ennallaan (vrt. Tiilikkala, 2004.) Jalkinealan koulutus ankkuroituu edelleen lujasti mestari-kisälli malliin.

## Toimialan muutokset

**M**urros jalkineteollisuudessa jatkui 2000-luvulle tultaessa. Globalisoitumiskehitys johti jalkineteollisuuden fragmentoitumiseen valmistuksen siirtyessä voimakkaasti ensin Baltian maihin sekä Etelä- ja Itä-Eurooppaan ja sittemmin Kaukoitään. Muotijalkineiden lisäksi suomalaisten jalkinetehtaiden kengät on 2000-luvulla suunnattu esimerkiksi erityisryhmille, vaativiin olosuhteisiin tai eri harrastuslajien käyttöön (Palo-Oja, 2005). Suunnittelu, tuotekehitys - ja materiaaliosaimisen hallinta on jäänyt Suomeen. Näiden osaamisen lisäksi muotoilijoilta alettiin vaatia yhä suurempia kansainvälisen toiminnan ja sosiaalisen taitojen osaamista. (Lehtinen & al., 2011.)

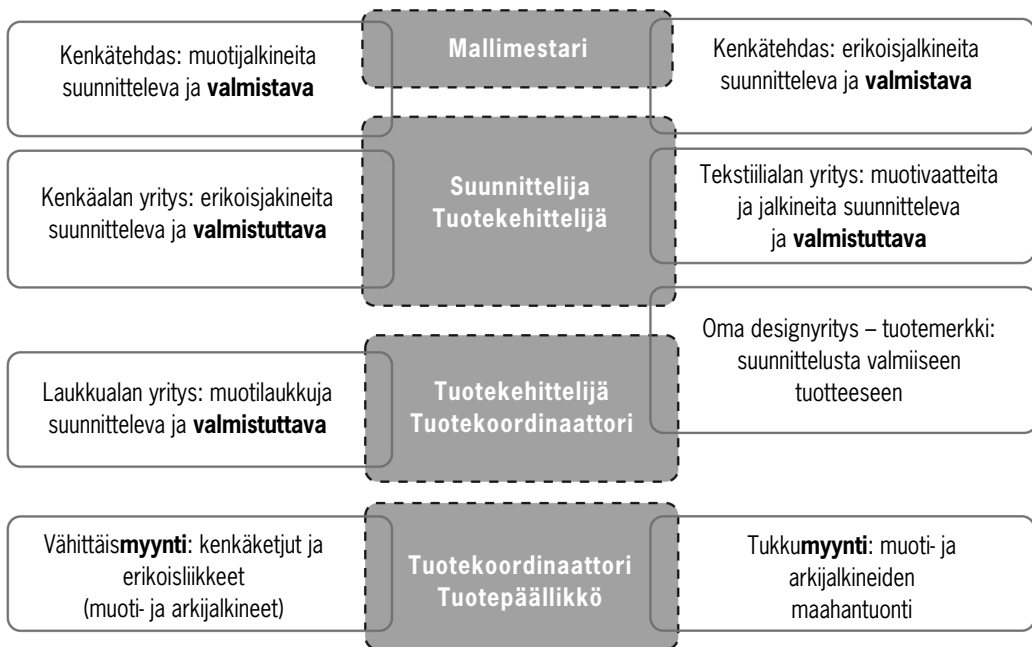
Tänä päivänä parinkymmen vuoden takaisista yli kahdestakymmenestä jalkinetehtaasta on jäljellä alle kymmenen (Paajanen, 2013). Näistä kussakin työskentelee kaksi tai HAMKista valmistunutta jalkinemuotoilijaa joko malliosastolla tai tuotekehitystiimeissä. Heillä on mallimestarin ja cad-ohjelmien. Jokai-

nen nykyisistä tehtaista valmistuttaa osan kengästä tai koko kengän Suomen ulkopuolella, joten kansainvälinen kommunikointikyky on elimellinen osa osamista.

Jalkine-, tekstiili- ja vaatealusteollisuuden suurien muutosten seurauksena myös koulutuksen sisältöä on muutettu. Muotoilun koulutusohjelman ja sen myötä jalkinealan opetuksen sisältöä on kehitetty vuosien aikana vastaamaan myös kaupallisen sektorin vaateisiin sekä itsellistä yritystoimintaa tukien. Valmistuneiden urapolkua seurataan systemaattisesti.

Kuviosta 1 selviää valmistuneiden sijoittuminen. Tänä päivänä 61 prosenttia ammattialan valinneista jalkinemuotoilijoista työskentelee muotialalla ja kymmenen prosenttia erikoisjalkinealalla. Jalkinemuotoilija sijoittuvat jalkineiden vähittäismyyntiin (16%) esim. Kesko, Sokos, erikoisjalkinekauppa - ja maahantuontiyrityksiin (15%) tuotekoordinaattoreiksi ja tuotepäälliköiksi (esim. Esprit, Donna Moderna). Suomalaiset kenkätehtaat työllistävät noin 22 % valmistuneista jalkinemuotoilijoista (esim. Palmroth Originals, Pomarfin, Ejendals/Jalas). Jalkinemuotoilijat työskentelevät myös jalkineita valmistavissa yrityksissä (esim. Reima, Berner). Työpaikka löytyy myös tekstiili/vaatealusteollisuudesta yhä useammin liitetyn jalkineiden ja laukkujen suunnittelijoina ja tuotekoordinaattoreina (esim. Marimekko, Lumi Accessories). Yhä useampi jalkinemuotoilijoista perustaa oman tuotemerkin (esim. Saint Vacant, Terhi Pölkki, Hanna Sarén). Globaalisti jalkinemuotoilija voi Choklatin mukaan (2012) työskennellä lisäksi suunnittelijoina suunnittelutoimistoille sekä kengäntekijöinä (suutari). Scaffer & Saun-

den vähittäismyyntiin (16%) esim. Kesko, Sokos, erikoisjalkinekauppa - ja maahantuontiyrityksiin (15%) tuotekoordinaattoreiksi ja tuotepäälliköiksi (esim. Esprit, Donna Moderna). Suomalaiset kenkätehtaat työllistävät noin 22 % valmistuneista jalkinemuotoilijoista (esim. Palmroth Originals, Pomarfin, Ejendals/Jalas). Jalkinemuotoilijat työskentelevät myös jalkineita valmistavissa yrityksissä (esim. Reima, Berner). Työpaikka löytyy myös tekstiili/vaatealusteollisuudesta yhä useammin liitetyn jalkineiden ja laukkujen suunnittelijoina ja tuotekoordinaattoreina (esim. Marimekko, Lumi Accessories). Yhä useampi jalkinemuotoilijoista perustaa oman tuotemerkin (esim. Saint Vacant, Terhi Pölkki, Hanna Sarén). Globaalisti jalkinemuotoilija voi Choklatin mukaan (2012) työskennellä lisäksi suunnittelijoina suunnittelutoimistoille sekä kengäntekijöinä (suutari). Scaffer & Saun-



**Kuvio 1.** Jalkinemuotoilijan ammattinimikkeet ja sijoittuminen jalkineiden ja laukkujen toimialalla Suomessa vuonna 2013.

ders (2012) nostaa vielä suunnittelijan työalueiksi illustraattorin ja tuotepäällikön ammatit.

### Tämän päivän osaaja

Useat HAMKin muotoilun koulutusohjelmasta valmistuneet jalkinemuotoilijat (15%) ovat perustaneet mikrobisneksiä omalla tuotemerkillä ja ovat saavuttaneet sekä kansallista että kansainvälistä menestystä. Jalkinesuunnittelijan ammatti on edelleen maailmanlaajuisestikin harvinaisia ammatteja. Seuraavassa tarkastelemme jalkinemuotoilijan osaamisen kenttää kahdeksalla eri jalkine-alan sektorilla (taulukko 2). Tavoitteena oli löytää tarkkoja määritelmiä suomalaisessa ECTS-projektissa määritellyille muotoilijan kompetensseilla jalkine-alan näkökulmasta (Arene, 2006). Tästä jatketaan edelleen ammatillisten kompetenssien tarkastelua suhteessa Ruohotien (2005) kehittämään mallinnukseen, jonka taustalla on Kanferin ja Ackermanin (2005) malli.

Aineistona käytetään toisen kirjoittajan meneillään olevaan väitöstutkimukseen kerättyä yhtätoista teemahaastattelua (kevät 2013). Haastateltavat valittiin suomalaisen jalkinealan mikrobisne-lohkolta ja heillä jokaisella on oma tuotemerkki. Tutkijan läheinen yhteys jalkinesuunnitteluun ja -alaan vaikutti haastateltavien valintaan. Se tapahtui tutkimuksen tavoitteeseen nähden tarkoitushakuisesti (Hirsjärvi & al., 2000.) Haastatelluilla on Suomesta tai ulkomailta hankittu amk - tai maisteritasoinen tutkinto. Menestyminen on määritelty jalkinesuunnittelijan työn tunnettuudeksi muotialalla. Tunnettuus on syntynyt omien tuotteiden kautta, mutta myös median osoittaman kiinnostuk-

sen ja sitä myöten tulleen julkisuuden kautta. Yli kolme vuotta alalla toimivien suunnittelijoiden tuotteita myydään myös ulkomailla. Haastateltavia voidaan pitää alansa huippuosaajina (ks. Noekalainen, 2010). Haastattelut olivat asian tuntijakeskusteluja, jossa kaksi saman alan edustajaa ja yhteisen koulutus- ja osin kokemustaan omaavaa henkilöä käy tavoitteellista ja analyttistä keskustelua yhteisen aiheen ympärillä (Tiilikkala, 2004).

Toiseksi aineistoksi tätä artikkelia haastateltiin sähköpostitse seitsemää HAMKista valmistunutta jalkinemuotoilijaa, joilla oli työkokemusta puolesta vuodesta viiteentoista vuoteen. He työskentelevät toimialalla muilla kuin mikroryttäjäyys-sektorilla (taulukko 2). Haastateltavilta kysyttiin mitä, osaamisen alueita heidän työssään tarvitaan.

Molempien haastattelujen tuloksia tarkasteltiin ECTS -osaamiskuvauksen näkökulmasta. Sen mukaan muotoilijan osaamista on suunnittelu -, visuaalinen -, tuotanto- ja muotoiluprosessin osaaminen. Mikroryttäjät tarvitsivat lisäksi yrittäjyys-, markkinointi- ja verkostoitumisen osaamista.

Taulukko 2 (sivulla 18) osoittaa osaamisalueet ja niiden sisältämät työn osiot haastateltavien kertomina. Työn osiot vaihtelevat ja painottuvat eri tavoin ammattialueittain.

Tutkimuksen tulosten perusteella jalkinemuotoilija/suunnittelija tarvitsee oman tuotemerkin mikrobisne-yritystoiminnassa kaikkia taulukon 2 esittämiä osaamisen alueita. Tuotanto-osaamisen työn osioista hän ei tarvitse kaa-voitus- tai sarjontaosaamista.

## Taulukko 2. Osaamisalueet ja työhön liittyviä asioita.

Suunnitteluosaaminen	<ul style="list-style-type: none"><li>• suunnittelu (tutkimustyö, kohderyhmä, lestit, pohjat, korot, logot, materiaalit, trendit, värit, muoti, ideointi, mallistot, hinta, laatu jne)</li><li>• tuotekehitys (olemassa olevan tuotteen kehittämistä eli ongelmratkaisua). Sisältää myös suunnittelun elementtejä</li></ul>
Visuaalinen osaaminen	<ul style="list-style-type: none"><li>• malliston visuaalinen esitys manuaalisesti ja graafisten atk-ohjelmien avulla</li><li>• tuotekortit (globaaliin kanssakäymiseen käytettävät specit eli specification sheets)</li><li>• tuoteinformaatio</li><li>• mallistokartat</li><li>• tuotekuvaus</li></ul>
Tuotanto-osaaminen	<ul style="list-style-type: none"><li>• tuotetietous (jalan ja jalkineen toiminnallisuus, anatomia, rakenneratkaisut, materiaalitietous ja testaus, jalkineen tai laukun kaavoitus ja valmistus ja tuotteen tuotteen tekemisen taito)</li><li>• kaavoitus ja sarjonta</li><li>• mallistojen tuotannollistaminen ja tuotteistaminen</li></ul>
Markkinointi- ja liiketoiminta-osaaminen -muotimaailman näkökulmasta	<ul style="list-style-type: none"><li>• malliston myynti</li><li>• markkinointi (esitteet, tuotekuvaus jne)</li><li>• pienyrittäjyys</li><li>• liiketoiminnan pelisäännöt</li><li>• hinnoittelu</li></ul>
Verkostoitumisen osaaminen	<ul style="list-style-type: none"><li>• alaan liittyvien tapahtumien ja toimijoiden kanssa työskentely</li><li>• yhteistyö alan eri toimijoiden kanssa</li><li>• sosiaaliset taidot (mukana kielitaito)</li></ul>

### Osaamisalueiden tarkastelua

Seuraavassa tarkastellaan osaamisalueita haastattelujen pohjalta.

Suunnitteluosaamista tarvitaan kahdeksasta jalkinesuunnittelijan ammattisessa neljään: muoti- ja erikoisjalkinealan kenkätehtaissa, erikoisjalkinealan suunnitteluyrityksissä ja oman tuotemerkin design-yrityksissä. Laukku- ja tekstiilialalla painottuu tuotekehittelyosaaminen.

Oman tuotemerkin yritystoiminnassa suunnittelija nostaa suunnitteluosaamiseen.

*”... täytyy just kuunnella sitä mille sä teet ja kenelle ja mihin hintaa. se on yhtä tärkeitä kun se missä menee sauma ja minkä näkönen se on... teen lestilähtöisesti sitä hommaa. Mä oon panostanu väreihin enemmän ja se on tosi hauskaa... (7C)*

Erikoisjalkineita kenkätehtaassa suunnitteleva ja kehittävä jalkinesuunnittelijan osaamiseen kuuluu vahvasti tutkimustyö.

*”tiedon hankkiminen... kaikkea ei voi osata, eikä pidäkään osata, mutta on osattava etsiä tieto oikeasti ja luotettavista lähteistä... on tehtävä paljon taustasel-*



*vitystyötä. Aina tulee vastaan uusia selvitystä vaativia asioita jalkineen valmistukseen ja materiaaleihin liittyen. Myös uusia materiaalitoimittajia ja valmistajia etsitään jatkuvasti.” (2A)*

Visuaalisesta osaamisesta jalkinemuotoilijat/suunnittelijat nostivat esille monialaisen atk-ohjelmien osaamisen taidon, ymmärryksen ja kyvyn tuottaa erilaisia tarkoitukseen soveltuvia tuotekortteja, tuoteselosteita ja tuotekuvia. Lisäksi tuli esiin tuotekorttien ja muiden informatiivisten tuotelomakkeiden tuottamisen taito, joita ei kuitenkaan vähittäismyynnissä ja maahantuonnissa tarvittu. Tekstiilialan yrityksessä jalkineita suunnitteleva ja koordinoiva jalkinesuunnittelijan osaamisen vahvasti kuuluu tuotteiden informointi erilaisin tuotekortein ja tuotekuvin.

*”Myös tekniset piirustukset tehdään ‘Illulla’, ne on helppo muuttaa sitten pdf-muotoon ja lähettää sähköisesti tehtaalle työohje. Suunnittelun alla kuuluu myös visuaalisen myyntimateriaalin tekeminen, eli kuvakoosteet. Ne ovat äärimmäisen tärkeitä työkaluja myynnille, ja sehän on tuotteiden tarkoitus: myynti. Piirroskuvat hyvin tehtynä ovat parempia kuin valokuvat” (3B)*

Atk-ohjelmien käytöstä jalkineita valmistuttavassa yrityksessä jalkinesuunnittelija nostaa graafisten ohjelmien osaamisen.

*”Suunnittelu tehdään melko varhaisesta vaiheesta asti Illustratorilla joten ohjelman käyttö tulee osata jotta muutosten ja tuotekehittelyn teko on nopeaa. Indesignin ja photoshopin käyttöä tarvitaan myös ajoittain, 3D-ohjelmat on myös todella isossa nosteessa alallamme ja niiden käyttö osaaminen on iso etu” (3B)*

Tekstiilialan yrityksessä asusteita ja jalkineita valmistuttavassa yrityksessä jalkinesuunnittelija on myös tuotekehittäjä.

*”Taiteilija-suunnittelija pääsee kommentoimaan tuotteen ulkonäköä, mutta toimivuudesta ja laadusta (myös suhteessa hintaan), vastaan minä” (4A)*

Tuotanto-osaamisessa nousivat esille yleinen jalkineiden tuotetietous, tuotteen kaavojen valmistamistaidot, sarjontataidot ja tuotteen tuottamisen osaaminen. Tällä osaamisalueella eroja nousee esille eri ammateissa. Kenkätehtaissa työskentelevät tarvitsevat teknistä osaamista kuten kaavojen valmistamista ja sarjontaosaamista. Nämä ovat lähinnä mallimestarin taitoihin liitettäviä. Myös sellainen oma tuotemerkki konsepti jossa itse valmistetaan tuotteet tai konseptissa on mukana kustomoituja jalkineiden toimintaa, kaavoituksen taito korostuu. Tuotteistamiseen liittyvä osaaminen on tärkeä kaikissa muissa kahdeksassa ammatista paitsi vähittäismyynti ja tukkumyynti. Tuotetietous osaaminen on kaikissa seitsemässä ammatissa tulosten mukaan nostettu osaksi jalkinesuunnittelijan ammatillista osaamista. Tuotetietous on laaja jalkine- ja laukkualan anatomian ymmärtämistä, rakenteiden ja tekniikoiden hallitsemista sekä valmistustaitojen jonkin asteista hallintaa.

Oman tuotemerkin yrityksessä tuotannonhallinta on suurempi osa prosessissa kuin suunnittelu.

*”...suunnittelun jälkeen se on sitten raakaa ohjeistusta, tuotekorttien tekemistä ... materiaalien ja värien... tän tyyppinen nahka tässä... et se on niinku se todella työläs homma siinä...” (7C)*

Erikoisjalkineita valmistuttavassa yrityksessä toimivan jalkinesuunnittelijan on ymmärrettävä.

*”Taloudellisten leikkausten ja materiaali yhdistelyjen käyttö joissa huomioidaan myös työvaiheiden määrä...malleissa edukaamaksi koetut palastelut saattavat nostaa hintaa pienissä koissa. Toisaalta pitää ottaa myös huomioon koko sarjojen aiheuttamat vaatimukset eli koon 25 kenkän pitää olla vielä toimiva myös 10 kokoa isompana” (3B)*

Erikoisjalkineita valmistavassa kenkätehtaassa työskentelevä suunnittelija näkee tärkeäksi jalkineiden tuotannolistamisen.

*”Tietty piti myös oppia se että kun kaavan laittaa eteenpäin tuotantoon, mitä tietoja tuotanto tarvitsee, ja kuinka se kaava konkreettisesti laitetaan eteenpäin...” (2B)*

Markkinointi- ja liiketoimintaosaamisen on yksi osaamisalue eri ammattien kentässä. Oman tuotemerkin mikrobisnestoiminnassa ja maahantuontiyrityksissä työskentelevät tarvitsevat markkinointi, myynti ja yleistä liiketoimintaosaamista. Näiden kahden ammatin lisäksi joissain erikoisjalkineita valmistuttavassa yrityksessä jalkinesuunnittelijan osaamiseen kuuluu markkinointi ja myyntiosaaminen. Laukku- ja tekstiilialan yrityksessä laukkuja, vaatteita ja jalkineita valmistuttavassa yrityksessä jalkinesuunnittelija tarvitsee jonkin verran markkinointiosaamista. Suomalaisessa kenkätehtaassa työskentelevä jalkinesuunnittelijoista eivät näytä tarvitse haastattelujen mukaan markkinointi- ja liiketoimintaosaamista. Liiketoiminta osaamisen tärkeydestä oman tuotemerkin mikrobisneksessä jalkinesuunnittelija toteaa näin:

*” mä menin heti yrittäjäkursille.. mä oon käynyt yrittäjäkurssija kaks. Ja sit mä oon Helsingin Yrittäjät... ollut siellä konsultoinnissa... sit mä oon ollu naisyrittäjäkeskuksessa eli mä oon käyttänyt kaikki ilmaset palvelut ammatti-ihmisten kanssa. Sit mä oon käynyt lakimiehelläkin... en mä tiedä oliko siitä mitään hyötyä...mä käytin yrityksen perustamiseen puol vuotta.” (7B)*

*” no, yrittäjänä ei oo vielä ammatillista osaamista. Sivuaineena suoritin sen ammattikorkeassa kyllä. Mut se ei antanu silain valmiuksia... se on aika epävarmalla pohjalla.. et se mitä se yrittäjämäinen homma tässä on. ” (7D)*

Maahantuontiyrityksessä toimiva jalkinesuunnittelija kommentoi:

*” koulusta mieleeni on jäänyt yrittäjyyskurssi, josta en valitettavasti silloin suorita kysymyksiä esittämälläkään saanut täsmällisiä vastauksia koska kurssin opettajalla ei ollut valmiuksia niitä antaa. Ehdoittaisinkin enemmän yhteistyötä... olen itse käynyt X yrittäjyyskurssin, ja ymmärsin vasta siellä miten äärimmäisen tärkeää olisi kaikille opiskelijoille kuulua yrittäjyys perusopintoihin.” (6A)*

Markkinoinnista nousi esille sosiaalisen median merkitys:

*” sit jos sä haluaisit olla se suunnittelija persoona edellä mennä niin sit sun pitäis olla twitteri tili, pintrest, tumbler, erilaiset you tuubiin on... et niitä kyllä löytyy tuolla” (7C)*

2010 luvun jalkinesuunnittelija tarvitsee kaikissa tutkimuksessa valittujen ammateissa verkostoitumisaosaamista. Verkostoitumisaosaaminen on kykyä toimia sosiaalisesti eri alan osa-alueilla. Se on

yhteistyökumppaneiden löytämistä erilaisilta sektoreilta. Se on aktiivista osallistumista eri tilaisuuksiin, tutustumista eri alan ammattilaisiin jotka voivat olla mukana yhteistyössä. Verkostoitumisen tärkeys korostuu oman tuotemerkin jalkinesuunnittelijalla.

*” ... yks ihminen ei pysty tekee tarpeeks. Mut kyl se on tosi tärkeä (verkostoituminen) ja kun sellanen avoimuus alan sisäisesti ja ulkoisesti niiden välillä... ja et yllättävistäkin paikoista voi löytyä joitain yhteistyötä...” (7F)*

*” ... mä ainakin tapaan jengiä ja sen takia ollaan näin hyvässä tilanteessa että on verkostoitunut oikein... niin se on sit tavallaan helppo ottaa yhteyttä ja jeesata kaverii kun sen tuntee hyvin ” (7C)*

## **Teollisuudesta sosiaaliseen mediaan**

**K**oulutuksen sisältöä koskevan analyysin sekä kerätyn haastatteluaineiston pohjalta tarkastelemme jalkinealan koulutusta ja siinä tapahtuneita muutoksia kahden vuosikymmenen aikana.

Hallitusohjelman esittämä keino osaamistason nostamiseksi on koulutusmaailman ja työelämän aiempaa tiiviimpi yhteistyö (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011). Ammattikorkeakoulutuksen tavoitteeksi on asetettu vastaaminen yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin sekä koulutuksessa että tutkimus- ja kehittämistoiminnalla (Kallioinen & al., 2009.) Jalkinealan koulutus on esimerkiksi aktiivisen työelämän ja koulutuksen välisestä vuoropuhelusta ja sen heijastumista opetussuunnitelmiin.

Jalkine- ja laukkualat ovat Suomessa pienimuotoiset. Koulutuksen on oltava samanaikaisesti laaja-alaista ja erikoistumisen mahdollistavaa. Suurin toimialalla tapahtunut muutos 1990-2010 aikana on ollut siirtyminen valmistavasta teollisuudesta valmistuttavaan teollisuuteen. 1990-luvun pääsääntöinen sijoittuminen valmistumisen jälkeen oli jalkine-teollisuus. Tänä päivänä vähittäismyynti, tukkumyynti ja jalkinesuunnittelijan oman tuotemerkin yritystoimintamuodot ovat suuremmissa roolissa työhön sijoittumispaikkoina kuin jalkineteollisuus.

Kuvio 1 selvittää laaja-alaisuuden vaatimusta. Työnkuvat vaihtelevat suunnittelusta tuotekoordinointiin. Jalkineala sijoittuu tekstiilialan sektorille missä muutos näkyy samankaltaisena. Jalkine-muotoilun tutkinnon suorittaneet jalkinemuotoilijat työskentelevät tänä päivänä laaja-alaisemmalla muoti- ja erikoisjalkinealalla. Tulevaisuudessa jalkinemuotoilijalla tulee olemaan vähintäänkin yhtä monta ammattuuraa ja mukaan on tullut myös tekstiilialalla työskentely.

Muotoilun koulutuksen muokkautuminen yhteiskunnan mukaisten vaateiden mukaan nousee esille voimakkaasti visuaalisen osaamisen muokkautuminen sähköiseen muotoon. Kaikissa tutkimuksissa mukana olleiden jalkinemuotoilijoiden ja suunnittelijoiden ammateissa tuotannollistamiseen kuuluvien erilaisten informatiivisten tuotekorttien tuottaminen on suuri osa työn sisältöä. Visuaalisten ja informatiivisten tuotekorttien tuottamiseen tekijä tarvitsee jalkine- ja laukkualan tuotetietouden hallintaa Sosiaaliset taidot nousevat esille ja ne kytkettiin haastatteluissa kiinteästi verkostoitumistaidoksi. Suunnit-

telija tarvitsee yhteistyökumppaneikseen monenlaisia toimijoita ja hän on aktiivinen osallistuja.

Taulukko 1 osoittaa, että opetus-suunnitelmaan tehtyjen muutosten päälinjat kahden vuosikymmenen aikana ovat linjassa työelämän muutoksiin. Muutoksien taustalla on ollut teollisuudesta saatu palaute sekä opiskelijoiden työllistymisen systemaattinen seuranta. Toimialan muutokseen on pystytty reagoimaan joustavasti, koska kyseessä on pieni toimiala ja se on koko ajan kiinteässä työelämäyhteydessä.

Taulukko 2 havainnollistaa jalkine-suunnittelijan työelämässä tarvittavaa ammatillista kompetenssia: ammattispesifistä taitoa ja tietämystä (Ruohotie, 2005). Kaikki jalkinesuunnittelijat ammatista riippumatta tarvitsevat suunnitteluun, visuaalisuuteen ja verkostoitumiseen liittyvää osaamista. Tuotanto-osaamista tarvitsevat erityisesti suunnittelijat, jotka työskentelevät erikoisjalkine-alalla.

Jalkinekoulutuksessa on jatkuvasti ylläpidettävä aktiivisia suhteita muotoilualalle, yhä enemmän on kuultava mikrobisnes-toimijoiden ääntä. Tämä institutionaalinen vuoropuhelu avaa opiskelijoille yhteydet toimialalle ja haastaa koulutuksen kehittäjät aktiivisiksi verkostoitujiksi, tietoverkon käyttäjiksi ja sosiaalisen median osaajiksi.

## Lähteet

Aartela, M., Aro, L., Gorski, Y., ym. (1995). *Kaikki kengästä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Anon. (2007). *Muotoilun opetuskulttuurin uudistaminen -hanke*. Raportti. Hämeen ammattikorkeakoulu/Muotoilun suuntautumisvaihtoehto. Hämeenlinna: HAMK.

Anon. (2011). *Koulutus ja tutkimus 2011-16*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Anttila, P. (1992). *Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet*. Minerva. Porvoo: WSOY.

Arene (2006). *Artenomin osaamisalueet*. Luettu 28.8.2013 osoitteesta: <http://www.karelia.fi/ects/>.

Choklat, A. (2012). *Footwear Design*. Hong Kong: Laurence King Publishing Ltd.

Friman, M. (1996). *Arvot ja niiden ilmeneminen Wetterhoff-toimintaympäristössä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto/Käsityöalan kokeilukoulutusohjelma.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2000). *Tutkimus-haastattelu. Teemahaastattelun teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkavuori, R. (2000). Synnytetään ammatikorkeakoulu Hämeeseen. Teoksessa L. Mustonen (toim.), *Hämeen Härkätieltä tiedon valtatielle* (ss. 21-57). Hämeenlinna: Karisto.

Huhtala, L. (2009). *Jalkineen käsityömainen valmistus*. Opettajakoulutuksen kehittämishanke. Opinnäytetyö. Tampere: Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Huttula, T. (2002). *Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuyskiköt*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 12:2002. Helsinki: KKA.

Hämäläinen, S. (1995). Polun varrelta poimittua. Teoksessa M. Friman, P. Kuisma & Sirpa Neuvonen (toim.), *Taitavat taitajat* (ss. 10-15). Wetterhoffin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen julkaisusarja B/5. Forssa: Aurasen Kirjapaino.

Kallioinen, O. & Luopajarvi, T. (2009). Opetuksen laatu korkeakoulujen toiminnan keskiössä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 11(4), 44-49.

Karppinen, E. (1995). Opettajankoulutusta Wetterhoffilla. Teoksessa M. Friman, P. Kuisma & Sirpa Neuvonen (toim.) *Taitavat taitajat* (ss. 34-37). Wetterhoffin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen julkaisusarja B/5. Forssa: Aurasen Kirjapaino.

Kouri, P. (1960). *Kotiteollisuusopiston historia*. Hämeenlinna: Arvi A. Kariston Oy.

Kullaslahti, J. (2011). *Ammattikorkeakoulun verkko-opettajan kompetenssi ja sen kehittyminen*. Acta Universitatis Tamperensis 1613.

Lahti, V (toim). (2012). *Ammattitaito on aina muodissa. Työelämä tarvitsee osaavia tekijöitä*. Tekstiili- ja vaatetusalan koulutus selvitys. Raportit ja selvitykset 2012:6. Opetushallitus.

Lehtinen, E. & Palonen, T. (2012). Asian tuntijaosaamisen luonne ja osaamisen tunnistamisen haasteet. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 13(4), 24-42.

Nebo, M. & Friman, M. (2012). Suomalaista korkeakoulutusta jalkinealalla. *Tiedepolitiikka*, 37(4), 51-56.

Nokelainen, P. (2010). Mistä ovat ammatilliset huippuosaajat tehty. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 12(2), 4-12.

Paajanen, T. (2013). Kenkäteollisuuden työpaikoilla kajastaa myös valoa. *Intiim lehti*, 2.5.2013, 12-13.

Palo-Oja, R. (toim.). (2005). *Suomalainen kenkä pinkoja ja piikkareita*. Tampereen museoiden julkaisuja 87. Tampereen museot. Saarijärven Offset Oy.

Päivinen, M. (2003). *Muotoilun asiantuntijaksi kasvaminen*. Teoksessa H. Kotila (toim.), *Ammattikorkeakoulupedagogiikka*. Helsinki: Edita, 129-152.

Pylväs, L., Nokelainen, P. & Roisko, H. (2013). Ammatillisen huippuosaamisen mallintaminen lennonjohtajien työssä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 15(1), 10-31.

Ruohotie, P. (2005). Ammatillinen kompetenssi ja sen kehittäminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 7(3), 4-18.

Saaristo, S. (1989). *Kengän suunnittelu ja valmistustekniikka*. Ammattikasvatusthallitus. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.

Schaffer, J & Saunders S. (2012). *Design practice and Processes for Creating Hats, Bags, Shoes and More*. Fashion Design Course: Accessories. United Kingdom: Thames and Hudson Ltd.

Seddiki, P. (toim.). (2011). *Wetterhoff Wintage, Avoin muotoilupprojehti*. Muotoilun koulutusohjelma. HAMK.

Suolahti, E. (1935). *Kotiteollisuusopisto Fredrika Wetterhoffin Työkoulu Hämeenlinnassa 1885-1935*. Hämeenlinna.

Tiilikkala, L. (2004). *Mestarista tuutoriksi*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 236, 44-45.

